

Slova Svobody

„Soudruzí, myslím, že je na čase, abychom se ohlédli a zhodnotili, jak jsme plnili náš závazek vůči naší socialistické vlasti. Jistě se teď sami sebe ptáte, proč se máme ohlížet, když naším společným cílem je posunout naši společnost dál po vzoru našeho velkého východního bratra, ale soudruzí, abychom se mohli posunout ještě více vpřed, musíme zjistit, zdali jsme na správné cestě.

A na to, soudruzí, hned odpovím – ano, jsme na správné cestě...“

Místnost byla přeplněna lidmi, asi dvacet jich sedělo okolo stolu umístěného uprostřed a zbytek byl rozsazen podél stěn. Všechny oči se upíraly na řečníka. I ty patřící Antonínu Svobodovi, náměstkovi krajského oddělení SNB, který seděl přímo naproti a s tváří prostou jakéhokoli výrazu sledoval svého pobočníka, jak ve stoje máchá rukama a pronáší slova chvály.

„...všichni jsme projevíli velkou chuť se zlepšovat a plnit závazky. Především bych chtěl zmínit naše služebně nejmladší kolegy, kteří svým obrovským pracovním nasazením ukázali, že dobré výsledky záleží především na chuti pracovat a učit se...“

On sám měl minulý týden podobný proslov na celostátním zasedání, také stál a dštil plamen úspěchů a splněných závazků.

Tolik prázdných slov, pomyslel si, zatímco pobočník mluvil dál a dál, tolik vaty vyplňující obrovský balík, že si člověk skoro ani nevšimne, že v něm nic není. Nemusel poslouchat, byl to univerzální projev, pronášený všude, pouze s jinými jmény a zásluhami.

Univerzální. Hlavou mu proběhla představa nevěstince, kde všechny kurtizány ve svých pracovních oděvech usazené na židlích poslouchají svou „mamá“ hrdě vyzdvihávající jejich úspěchy.

Chvíli se tou představou bavil a poté znovu zaměřil pozornost na řečníka. Z představ se mu ještě vynořila „mamá“ a na chvíli nahradila stojícího muže, ale hned ji zaplašil zpět, neboť se blížil konec projevu.

„...a proto bych nám do budoucnosti popřál ještě více odhodlání a s ním souvisejících úspěchů, neboť žádný cíl není nedosažitelný, když se semkneme a společnou pílí posuneme naši společnost mnohem dál.

Děkuji.“

Muž se za hlasitého potlesku posadil a schůze byla ukončena.

***

Antonín kráčel ulicí a tělem mu jako elektrický proud probíhala nervozita. Ucho aktovky svíral pevněji než obvykle a občas se podíval přes rameno. Mířil směrem k řece.

Tuto cestu podstupoval celkem často, ale špatný pocit ne a ne zmizet.

Když se přiblížil ke dveřím hospody U Jarouška, nervozita opadla. Vešel dovnitř jako do nějakého bezpečného útočiště a zamířil ke stolu stojícímu pod kančí kůží přibitou na stěně, daleko od oken.

Ono to v podstatě bylo útočiště, scházeli se zde všichni, kteří chtěli zapomenout na svou odlišnost, osamělost, bezmocnost. Smývaly se tu všechny rozdíly, bylo jedno, jestli jste topič nebo právník, ateista nebo věřící, straník nebo nestraník, hostinský Jaroušek nalil každému, kdo přišel. Přicházeli, aby jen tak poseděli nebo vedli tichý hovor. Zvláštní místo, skoro taková svatyně všedního života.

U stolu seděl muž, a když zahlédl Antonína, kývnutím hlavy ho pozdravil. Četl včerejší noviny a před ním stál z poloviny plný půllitr. Antonín si přisedl a mlčky seděl, po chvíli se objevil Jaroušek a přinesl mu pivo. Antonín upil a z aktovky vytáhl čerstvý výtisk novin. Rozložil ho na první stránce a zatímco četl první nadpis, rukou nahmátl obálku vloženou doprostřed novin. Přečetl celý článek a poté vzhlédl k muži sedícímu naproti. Ten po chvíli také zvedl oči od stránek a upil piva. Když si otřel pěnu z úst, posunkem ruky nabídl Antonínovi svůj výtisk. Antonín kývl hlavou, vzal si nabízené noviny a na oplátku složil své a postrčil je směrem k muži. Po této dokonale sladěné výměně pokračovali ve čtení, až se po chvíli muž zvedl, noviny vložil aktovky a odešel.

Antonín si ještě chvíli četl, pak listy odložil a rozhlédl se po místnosti. Veškeré zbytkové napětí ho opustilo, ostatně jako vždycky, když předal obálku. Obálku plnou slov, která znamenala ztrátu všeho, kdyby se dostala k nesprávným očím. A přitom to byla jenom slova. Slova, která ťala do prohnitého masa režimu a dovolávala se svobody. Dovolávala se ukončení tyranie, které Antonín sloužil. Byla to jeho slova.

***

Před třemi lety, když ráno přišel do práce, procházel okolo stolu nového úředníka, který nastoupil rovnou ze školy. Místo dostal jenom sice díky tomu, že otec byl náměstkem velké sklářské továrny, ale zatím odváděl dobrou práci. Antonín se u něho zastavil, aby ho poplácal po rameni, a když nad ním stál, mezi lejstry poházenými po stole zahlédl ušpiněný list papíru hustě posázený písmeny. Natáhl se pro něj a jakmile úředník uviděl, kam jeho ruka míří, cukl sebou a vytřeštil oči. Antonín list zvedl a přelétl ho očima, jednalo se o samizdatový plátek brojící proti režimu, zaplavil ho hněv, ale protože mířil na jednání o nějaké závažné události, pouze bledého úředníka zpražil pohledem oznamujícím, že si to s ním ještě vyřídí a že z toho bude pořádný malér, a odkráčel do kanceláře.

V kanceláři na něj čekal zmocněnec strany pro státní bezpečnost a vysvětlil mu, proč ho dnes zavolali do práce dříve. Měl podepsat rozkaz k přesunu dvou zrádců režimu, odsouzených za šíření materiálů ohrožujících státní bezpečnost – za tisknutí protikomunistických novin, do pracovního tábora. Efekt byl v podstatě stejný jako rozsudek smrti. Připadal si zvláště, když podepisoval papír a zátylek mu propalovaly pohledy zmocněnce a dvou příslušníků StB. Pohledy, které jako by se mu snažily vypálit do mozku, že oni jsou zákon, oni o všem rozhodují a na pozoru by se měl mít i on, přestože je na stejné straně.

Zbytek dne proběhl normálně, ale navečer, když všichni odešli a Antonín seděl ve svém křesle, přepadlo ho zoufalství. Připadal si jako vrah, ještě nikdy předtím nic takového nepodepisoval a teď, když tak učinil, měl pocit, že jediným tahem pera ukončil dva životy. Zcela zbytečně. Usmrceni za svá slova. Vzpomněl si na ráno zabavený list a vytáhl ho z desek, kam ho předtím vložil.

Četl všechna ta namačkaná slova a najednou si uvědomil, že s nimi souhlasí, že opravdu je něco v nepořádku, když člověka pošlou na smrt jenom proto, že vysloví pravdu, která se někomu nelíbí.

Dočetl celý list a stále s pocitem, že on může za smrt těch mučedníků za svobodná slova, ho vložil do obálky a k němu přidal papírek se slovy:

Půjčte mi další.

Oblékl se, aby vyrazil domů, a když procházel okolo stolu mladého úředníka, obálku na něj položil.

Během týdne mu úředník s vystrašeným výrazem přinesl obálku s výtisky nepovolených tiskovin.

A následující týden další.

Z úřednickovy tváře zmizel výraz štvaného zvířete a nahradil ho skoro spiklenecký úšklebek.

Asi po měsíci, kdy každý týden ráno dostal Antonín obálku a večer ji opět vrátil na úředníkův stůl, vložil do jedné obálky další vzkaz:

Chci také psát.

K lístečku přiložil ručně psanou úvahu o důležitosti svobody jedince.

O dva týdny později našel svůj text na ušmudlaném periodiku z obálky.
V obálce byl vzkaz:

Dobré, napište další. Za dva týdny U Jarouška, v osm hodin.

Vzkaz psaný na stroji byl na stejném papíře jako výtisk, kde se objevila Antonínova esej.

Tehdy poprvé šel k Jarouškovi, aby se setkal s oním mužem bez jména, kterému předal obálku skrytou v novinách.

Úředník během jedné služební cesty emigroval do Německa, ale Antonín dál chodil každé dva týdny k Jarouškovi a s sebou nosil obálky naplněné svými myšlenkami a na oplátku občas dostával obálky s názory jiných lidí.

Stal se z toho jakýsi rituál. Všechnen svůj odpor a nesouhlas vyléval papíru, aby mohl dál pracovat pro režim, se kterým nesouhlasil. Jako by se vykupoval ze svých hříchů.

***

Opustil hospodu a bezcílně bloumal městem. Setmělo se a ulice byly téměř prázdné, drobně sněžilo. Vločky unaveně poletovaly a pokaždé, když vstoupily do kužele světla vycházejícího z lampy, rozzářily se jako hvězdy, aby po chvíli zase pohasly.

Hlavou mu vířily myšlenky. Výčitky, pocit bezmoci, vztek na sebe sama.

Co to proboha dělám, napadlo ho. Na jedné straně jsem komunistický pohlavár, ruka režimu a na straně druhé ten samý režim podkopávám a snažím se o jeho pád.

Copak mohu být věčně mezi těmito tábory? Uprostřed války na život a na smrt, neschopen se rozhodnout, kam patřím? Vždyť mě brzo zastřelí, když ne úmyslně, tak nějaká zbloudilá kulka ukončí moji obojakost.

Všechny pochybovačné myšlenky zatlačil do hlubin své mysli a zamířil domů.

Nemohl si zvolit stranu, obě věci pro něj byly životně důležité, a on tak musel dál tančit mezi výstřely.

Odemkl dveře od bytu a vstoupil. Místo náměstka s sebou neslo určité výhody a jednou z nich byl velký byt. Zul se, odložil kabát, umyl ruce a zamířil do kuchyně. Všude vyjma pokoje dcery bylo zhasnuto. V troubě na něj čekala večeře. Najedl se, opláchl nádobí a vyrazil k manželčině pokoji. Před dveřmi se zastavil, pak opatrně zmáčkl kliku a potichu vstoupil dovnitř. Jeho žena Eliška spala v posteli postavené uprostřed místnosti, čelem k velkému oknu zakrytému závěsy.

Antonín se posadil na židli stojící vedle postele a pohladil spící ženu po tváři. Poslední dva roky ji takto vídal každý den. Spala, smála se, dívala se z okna, ale nikdy neopustila lůžko.

Tohle byla jeho hlavní motivace. Jeho ochrnutá žena.

Před dvěma lety ji srazilo auto řízené opilým synem vlivného straníka. Jemu se nic nestalo, ale Elišce přerazil páteř, způsobil jí ochrnutí celého těla a uvázal ji na lůžko. Nic s tím nešlo dělat.

Synáčka z toho tatínek vysekal a od té doby se o tom nemluvalo.

Antonín seděl vedle postele, tiskl Eliščinu ruku, i když nic cítit nemohla, a vyčítal si všechno, co se jí stalo. Že nehodě nezabránil, že ji nedokázal pomoci se uzdravit, že viník unikl bez trestu díky tomu, že režim dovoluje každému, kdo má moc, dělat si co chce a nenést následky, a že on sám je toho režimu součástí.

Výčitek bylo tolik, že to nevydržel a po tváři mu skanula slza. Ještě jednou pohladil Elišku a odešel do svého pokoje. Prošel kolem dveří do pokoje dcery, kde se pořád svítilo. Pozvolna se blížily maturity a Klára po nich chtěla jít na vysokou, takže se připravovala na přijímací zkoušky.

Pro dceru byl úraz matky možná ještě horší než pro něj. Od té doby se ještě více upnula na cíl být doktorkou.

Antonín ležel v posteli a dlouho upíral zrak vzhůru ke stropu, marně hledaje spánek. Myslel na svou dceru a ženu. Svou rodinu miloval a byl ochotný udělat všechno pro to, aby byli šťastní. Po tom co prožili, si to zasloužili.

Ráno ho vzbudilo drnčení budíku. Vstal, umyl se a ještě rozespalý vešel do kuchyně. Zdeňka, Eliščina nevlastní sestra, která u nich od oné nehody bydlela a starala se o Elišku a o domácnost, zrovna připravovala snídani. Úsměvem ho pozdravila a přišoupla mu talíř s míchanými vajíčky. Antonín jí pozdrav oplatil a pustil se do jídla.

Zdeňku měl rád, za tu dobu, co s nimi bydlela, se stala součástí rodiny, bez její pomoci by se o Elišku nedokázal postarat a byl jí vděčný i za to, že částečně nahrazuje matku Kláře.

Snědl snídani, oblékl se, rozloučil se s Klárou, která se k němu při snídání přidala, se Zdeňkou, políbil Elišku, která se ještě neprobudila, a vyrazil do práce.

***

Husté závoje vložek pluly vzduchem a Antonín se jimi prodíral jako mořský klaun sasankami. Dorazil k budově, kde pracoval. Před vchodem se zastavil a vzhlédl. Mračna vložek mu dopadala na obličej a on se dál díval do té záplavy běloby nevinné a nestranné. Sklonil hlavu a vstoupil, prošel dlouhou vstupní halou, aby vstoupil do kanceláří. Hlavu mu vyplňovala prázdnota, zvláštní pocit odevzdanosti a marnosti.

Vstoupil do své kanceláře a kabát pověsil na věšák vedle dveří. Když se otočil, aby zasedl za stůl, všiml si, že celou dobu u zdi sedí muž a se zaujetím si ho prohlíží. Antonína z toho pohledu zamrazilo a rychle se posadil za velký dřevěný stůl, aby mezi sebe a cizince dostal nějakou bariéru. Jakmile se ocitl za těžkým dubovým kolosem, cítil se bezpečněji.

„Dobrý den, čím vám mohu pomoci?“

„Jenom formální záležitost, potřebuji váš podpis.“ Po stole mu poslal desky. Antonín je otevřel a pocítil intenzivní dějà vu. V deskách se ukrývaly stejné papíry jako tehdy před třemi lety. Papíry smrti.

Vzhlédl k muži a ten, když spatřil jeho výraz, stáhl tvář do úšklebku.

Přelétl listy, které držel v ruce. Ty samé věty, jediné co se změnilo, byla jména. Tentokrát jich bylo více. Šest.

Muž mu přistrčil pero. Antonín ho zvedl a ruka mu najednou ztěžkla. Znovu pohlédl na muže, který na něj pořád hleděl. Stále ta děsivá grimasa.

„Už jsme se jednou viděli, a tak myslím, že nemá cenu vysvětlovat, kdo jsem. Prostě to jenom podepište.“

Antonín začal podepisovat papíry. S každým podpisem jako by mu na hrud' dopadl kámen. Při šestém podpisu už nemohl téměř dýchat.

Muž mlčky shrnul listy a znovu je vložil do desek. Otočil se k odchodu, ale před dveřmi se zastavil a ohlédl se na Antonína. Jeho pohled byl prázdný jako pohled mrtvého.

***

Znovu se mu vrátil pocit, že je vrah. Snažil se před tím utéct, ale nešlo to. Vina byla neúprosná a tíživá. Aby odlákal svou mysl stále se vracějící k šesti listům, trávil více času doma. Stísněný prostor své kanceláře opouštěl brzy a poté rychle kráčel ke své ženě a dceři.

Vstoupil do obývacího pokoje a uviděl Kláru, jak strnule sedí na pohovce a vzhlíží k němu s tváří plnou hněvu.

„Co se děje?“ Posadil se vedle ní a jednou rukou ji objal. Vysmekla se mu a hodila mu do klína noviny, které předtím ležely na stolečku. Antonín je nechápavě zvedl a otáčel v rukou. Klára mu je vytrhla, nalistovala čtvrtou stranu a opět mu je vrazila. Přelétl titulky a pohled mu hned uvízl na článku Rozvraceči státu potrestání. Krátký sloupek o tom, že skupina lidí ohrožujících režim tvorbou nepovolených a nebezpečných tiskovin byla dopadena, odsouzena a poslána do nápravných táborů.

Šest jmen. Kameny na hrudi ještě více ztěžkly. S téměř prosebným výrazem pohlédl na Kláru. V očích jí plály ohně hněvu.

„Poslali je na smrt. Tys je poslal na smrt. Už nikdy neuvidí své rodiny.“ Po tváři jí kanuly slzy. Nemohla vědět, že zrovna Antonín podepisoval odesílací listy, zlobila se na celý režim a Antonín byl přece jenom taky fízl.

„Tohle,“ ukázala na jméno v textu, „byl můj spolužák.“

Antonín chtěl namítnout něco na svou obranu, ale nešlo to. Slovům se nedařilo prodrat ven. Měla pravdu.

Ticho rušily pouze Klářiiny vzlyky. Třásla se vzteky a ronila slzy. Za svého kamaráda, za jeho spolubojovníky, za všechny neprávem odsouzené. Prudce vstala a vztyčila se nad Antonínem. Ve tváři měla nenávist.

„Jste zkurvený komunistický svině...“

Otočila se odběhla do svého pokoje.

Antonín seděl neschopen jakékoli reakce. V hlavě mu stále zněla poslední slova dcery. Svině, svině, svině. Měla pravdu a on s tím nebyl schopen nic dělat. Nemohl to zatlačit někam do zákoutí mysli, bylo to všude.

Jako omámený vstal a doklopýtal do své ložnice. Usedl ke stolu s psacím strojem a prsty položil na klávesy. Hnusil se sám sobě, připadal si nečistý a nehodný. Chtělo se mu skočit z mostu, ukončit ta muka, ale nemohl.

Musel to podepsat, musel dál a dál plnit přání stranických vůdců, neměl na výběr. Měl nemocnou ženu, kdo by se o ní postaral, kdyby se znelíbil? Měl dceru před vysokou, díky matčině nehodě křehkou a zranitelnou, která by se nestala doktorkou, ale šla by pracovat do továrny.

Nemohl jim to udělat, nemohl je zradit. Tohle věděl, ale nijak ho to neosvobozovalo od tíživého pocitu viny.

Pustil se do psaní. Vyléval své pocity stroji. V poslední době to dělal často, osvobozovalo ho to a umožňovalo mu to uniknout pocitům. Stala se z toho droga. Slova se drala na povrch a on je obtiskával na papír.

Popsal tři listy a pocity ho stále dusily. Přestal psát a zhluboka dýchal, aby se uklidnil. Pohled mu spočinul na kalendáři.

Středa.
Jaroušek.

Zvedl se a všechny popsané papíry shrábl do aktovky, odemkl šuplík, vyndal z něj desky plné uvězněných vin a výčitek a také je dal do tašky.

Ulicemi skoro běžel. Byl jako žíznivý prahnoucí po vodě, toužil po odpuštění, ujištění, že není špatný člověk, navždy zatracený. Dychtivě mířil k Jarouškovi, jako by směřoval ke studni, která ho vysvobodí z žíznivých muk.

Vtrhl do lokálu a posadil se k obvyklému stolu. V téměř kostelně klidné atmosféře si připadal nepatřičně. Hospodský mu přinesl pivo a věnoval mu laskavý úsměv. Antonín mu nevěnoval pozornost, hledal svého člověka, svou naději na spásu.

Nepřišel.

Antonín seděl u stolu dlouho. Před sebou netknuté pivo, čekal. Nedočkavost vystřídalo rozhořčení, vztek, naděje a nakonec smíření.

Zbyl v sále poslední. Hospodský mu přišel laskavě říci, že už zavírá, a poslal ho domů.

Kráčel poráženecky k domovu, smířen se svým břemenem. Když procházel po nadchodu nad tratí, přistoupil k nízkému zábradlí a zadíval se dolů.

Věděl, že není schopen skočit, chvíli si dokonce přál, aby tomu tak nebylo. Vzpomněl si na svou rodinu. Miloval je a byl pro ně ochoten udělat všechno. I přijmout porážku své snahy o alespoň částečné odčinění svých činů, snášet svou vinu a dál sloužit.

Rukama sevřel aktovku. Alespoň že mu zbyla slova.

***

Druhý den ráno kráčel do práce. Prázdný, rezignovaný.

Nebyl prázdný úplně, hluboko dole ho hřála naděje. Měl rodinu, slova a ostatní třeba přijde časem, říkal mu sotva slyšitelný hlásek.

Otevřel dveře do své kanceláře a znovu spatřil muže s papíry. Seděl ve stejné poloze jako minule, na tváři stejný úšklebek.

Antonín zůstal stát ve dveřích a pozoroval muže.

„Pojďte dál a posaďte se,“ řekl mu muž, jako kdyby kancelář patřila jemu.

Antonín s nepříjemným pocitem zasedl za stůl. Byl úplně prázdný, všechny jeho osobní věci zmizely a před ním ležely pouze desky a pero. Mlčky na ně zíral.

„Přišel jsem si ještě pro jeden podpis, tenhle bude poslední.“

Antonín otevřel desky a vytáhl jediný list papíru. Byl posetý stejnými písmeny jako ty, které už podepisoval. Jediná věc byla jinak.

Bylo tam jeho jméno.

Roztřásl se mu ruce, pevně sevřel desku stolu, aby muž nic nepoznal. Nechtěl dát najevo slabost.

Obklopovala ho prázdnota. Vzpomněl si na Elišku, Kláru, Zdeňku, Jarouška, bezejmenného muže s novinami.

Eliška a Klára.

Ztěžka se podíval na muže u stěny. Ten seděl jako socha a čekal.

Antonín zvedl pero a třesoucí se rukou se podepsal.

Muž se zvedl a otevřel dveře.

Dovnitř vstoupili dva muži, počkali, až Antonín vstane, a nasadili mu pouta.

Když ho odváděli z místnosti, jeho pohled se naposled vrátil k listu, který podepsal.

Slova. Jenom slova.

***

Antonín seděl ve vlaku, který ho měl odvést pryč od domova, do jeho nového pracoviště. Do Jáchymova.

Byl zamčený v kupé ještě s jedním mužem, nejspíš také zatracencem.

Vyhlédl ven z okna a zadíval se na kotouč slunce prosvítající mezi stromy. Zaplavil ho zvláštní melancholický pocit, který ho přiměl otočit se na muže a prohodil jeho směrem:

„Víte, když se takhle dívám na slunce, mám pocit, jako by svítilo jenom pro někoho. Jako by to bylo nějaké privilegium, které jsme ztratili.“

Muž vzhlédl od starého výtisku novin, který předtím ležel na sedadle a chraplavým hlasem promluvil:

„Ale hovno, vždyť je to jenom ohnivá koule. Tý je jedno, jestli svítí na zasraný komouše, imperialisty nebo na šutry. Prostě jenom svítí.“

Poté se znovu sklonil k novinám a Antonínovi už nevěnoval pozornost.

Ten na něj ještě chvíli hleděl a pak znovu obrátil hlavu k vycházejícímu slunci.

Vlak opouštěl nádraží a spolu s ním mizely veškeré naděje na svobodu, odpuštění a vůbec. Antonín si připadal prázdný, vyhořelý jako svíce.

Plamínek naděje se ale občas objeví i tam, kde by ho nikdo nečekal.